

Penggunaan Peta Pemikiran *I-Think* dalam Pemahaman KOMSAS Bahasa Melayu Use of *i-Think* Thinking Maps in Understanding KOMSAS Bahasa Melayu

ABDUL RASID JAMIAN*, MARTINI MISDON & AZHAR MD. SABIL

ABSTRAK

Kajian ini dijalankan untuk menganalisis keberkesanan penggunaan laman peta pemikiran *i-Think* dalam pemahaman KOMSAS bagi genre novel. Kajian ini melibatkan sebanyak 60 orang murid Tingkatan Empat daripada dua buah kelas di Sekolah Menengah Kebangsaan Seri Indah, di Serdang, Selangor. Mereka dibahagikan kepada dua kumpulan, iaitu Kumpulan Eksperimen dan Kumpulan Kawalan. Pengkaji telah menggunakan reka bentuk kajian kuasi eksperimen bagi melihat pencapaian murid dalam pemahaman KOMSAS. Instrumen yang digunakan bagi soalan praujian dan pascaujian ialah enam soalan novel yang bertajuk PAPA (akhirnya kau tewas jua!). Jawapan hendaklah ditulis dalam bentuk esei. Pemerolehan data telah dianalisis oleh pengkaji dengan menggunakan kaedah kuantitatif, iaitu melibatkan ujian *t*, min dan sisihan piawai. Hasil daripada analisis ujian *t* dalam pascaujian, pengkaji mendapati terdapat perbezaan yang signifikan antara tahap pencapaian pemahaman KOMSAS Kumpulan Kawalan dengan Kumpulan Eksperimen, $t(58) = 2.189$, $p = 0.033$ (signifikan jika $p < 0.05$). Walaupun peningkatan skornya adalah sederhana namun, penggunaan peta pemikiran *i-Think* dapat meningkatkan pencapaian murid dalam pemahaman KOMSAS. Selain itu, dapatan juga menunjukkan adanya peningkatan dalam skor pascaujian berbanding praujian bagi Kumpulan Eksperimen, iaitu $t(29) = -14.194$ dan $p = 0.000$ (signifikan jika $p < 0.05$). Dapatan yang seterusnya dilihat daripada analisis ujian-*t* dalam pascaujian mendapati terdapat perbezaan yang signifikan tahap pencapaian murid bukan Melayu dalam pemahaman KOMSAS antara Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan, iaitu $t(41) = 2.929$ dan $p = 0.006$, (signifikan jika $p < 0.05$). Hasil kajian menunjukkan penggunaan kaedah peta pemikiran *i-Think* yang digunakan dalam proses PdP memudahkan murid memahami jalan cerita sesebuah novel yang dipelajari dan menggalakkan proses Kemahiran Berfikir Aras Tinggi (KBAT). Penggunaan kaedah ini telah meningkatkan pemahaman murid terhadap elemen sastera dalam pembelajaran KOMSAS Bahasa Melayu. Oleh itu, murid dapat menguasai hasil pembelajaran Bahasa Melayu dan KBAT dengan lebih berkesan sekaligus meningkatkan motivasi diri untuk terus mempelajari KOMSAS.

Kata kunci: KOMSAS; peta pemikiran; kemahiran berfikir aras tinggi; teks novel

ABSTRACT

This study was conducted to analyze the effectiveness of the use of thinking maps eight *i-Think* in KOMSAS understanding of genre novel. The study involved 60 Form Four students from two classes in the same school at one of National Secondary School, Serdang, Selangor. They are divided into two groups, the experimental group and control group. Researchers have used a quasi-experimental study design for the look student achievement in understanding KOMSAS. Instruments used for pre-tests and post-tests question is six questions novel titled PAPA (Have you lost anything!). Answers should be written in essay form. Acquisition of data has been analyzed by researchers using quantitative methods, which involve the *t*-test, the mean and standard deviation. The results of *t*-test analysis in post-tests, the researchers found a significant difference between the achievement level of understanding KOMSAS with Control Group Experimental Group, $t(58) = 2.189$, $p = 0.033$ (significant if $p < 0.05$). Despite the increase in the score was simple, the use of thinking maps *i-Think* can improve student achievement in understanding KOMSAS. In addition, the findings also showed an increase in post-tests than the pretest score for the experimental group, the $t(29) = -14.194$ and $p = 0.000$ (significant if $p < 0.05$). The findings of the subsequent visits of *t*-test analysis in post-tests found significant differences achievement of students of non-Malays in understanding KOMSAS between the Experimental Group and Control Group, the $t(41) = 2.929$ and $p = 0.006$, (significant if $p < 0.05$). The results showed that the use of *i-Think* thoughts of the map used in the PDP process can facilitate students to understand the story of a novel study and promote the process of Higher Order Thinking Skills (HOTS). The use of this method has improved the students' understanding of literary elements in KOMSAS learning English. Therefore, students can master the Malay language learning and KBAT more effectively thus increasing the motivation to continue to learn KOMSAS.

Keywords: KOMSAS; thinking maps; high order thinking skill; text novel

PENDAHULUAN

Penerapan nilai murni dapat digarap dalam kalangan murid melalui bahan bacaan sastera yang sememangnya banyak memaparkan pelbagai citra masyarakat, nilai dan pengajaran. Oleh itu, matlamat Kementerian Pendidikan Malaysia untuk melahirkan individu yang seimbang dari segi emosi, intelek, rohani dan jasmani dapat dicapai seperti yang termaktub dalam Falsafah Pendidikan Kebangsaan sekaligus memenuhi matlamat dalam Falsafah Pendidikan Kesusasteraan Melayu.

Peta pemikiran *i-Think* yang mengemukakan lapan bentuk peta pemikiran dapat meningkatkan kemahiran berfikir dan keupayaan berkomunikasi dengan berkesan. Lapan bentuk peta pemikiran tersebut ialah peta bulatan, peta buih, peta buih berganda, peta pokok, peta dakap, peta alir, peta pelbagai alir dan peta titi telah diperkenalkan oleh Hyerle dan Yeager (2007). Mengikut Kementerian Pendidikan Malaysia (2012), melalui dapatan kajian yang telah dikemukakan oleh Perunding Kestrel Education UK dan 21 Century School USA, (2011), menunjukkan bahawa Kemahiran Berfikir Aras Tinggi (KBAT) dalam kalangan guru dan murid di Malaysia amat rendah. Sehubungan itu, Agensi Inovasi Malaysia (AIM) yang dipengerusikan oleh YAB Perdana Menteri perlu membentuk suatu inovasi negara dan bekerjasama dengan Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM) untuk melahirkan individu yang mempunyai KBAT serta mampu berkomunikasi dengan lebih berkesan.

Peta Pemikiran *i-Think* ini juga merupakan salah satu alat berfikir yang menjadi pemangkin untuk penarapan KBAT dalam kalangan murid. Kedua-duanya saling melengkapi untuk menghasilkan individu yang berfikiran kreatif, kritis dan inovatif serta berdaya saing. Dalam usaha untuk melahirkan murid yang lebih berketerampilan dalam berbahasa dan mempunyai KBAT dalam sistem pendidikan pada alaf ini, komitmen dan tanggungjawab para pendidik amat perlu, agar para pendidik dapat memenuhi matlamat Falsafah Pendidikan Kebangsaan dan Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025.

PENGGUNAAN PETA PEMIKIRAN *I-THINK* DALAM PEMBELAJARAN

Penggunaan peta pemikiran *i-Think*, merupakan alat berfikir yang berkesan. Melalui penggunaan peta pemikiran ini, pembelajaran berpusatkan murid menjadi lebih aktif kerana mereka mampu untuk mengemukakan pendapat masing-masing, membuat pengelasan dan analogi. Pembelajaran yang berpusatkan murid dapat melahirkan generasi yang berkeyakinan, berdaya saing dan mampu berfikir pada aras tinggi. Penggunaan peta pemikiran, juga amat membantu dalam meningkatkan tahap penguasaan murid dalam memahami suatu perkara yang dipelajari. Menurut kajian lepas oleh Muhammad Sidek dan Ahamad (2012) terhadap 290 murid di Sekolah Menengah Gaal Pasir Puteh jelas membuktikan akan

keberkesanan penggunaan peta pemikiran *i-Think* yang dapat menunjukkan perubahan tingkah laku murid ke arah yang lebih positif dan tekun.

Penggunaan peta pemikiran *i-Think* dalam pengajaran dan pembelajaran juga selari dengan tujuan peta pemikiran *i-Think*, iaitu untuk meningkatkan kemahiran berfikir aras tinggi dan memudahkan murid untuk mencatat nota serta meningkatkan daya ingatan murid dalam pembelajaran. Mengikut Hyerle and Yeager (2007) pula, peta pemikiran *i-Think* yang diaplikasikan oleh murid dapat meningkatkan pemahaman dalam konsep, menganalisis masalah dan dapat mencari jalan penyelesaian bagi setiap masalah yang timbul. Selain itu, penggunaan peta pemikiran *i-Think* juga dapat membudayakan KBAT dalam kalangan murid. Dengan ini, guru dapat meningkatkan pemahaman murid dalam KOMSAS melalui penggunaan peta pemikiran *i-Think* seperti peta pelbagai alir dan peta titi. Oleh itu, murid dapat membuat analogi dan menyatakan sebab dan akibat tentang sesuatu peristiwa dalam novel dengan lebih berkesan.

Perolehan markah dalam sesuatu ujian memberikan gambaran terhadap sikap murid dalam pembelajaran. Hal ini bermakna, pencapaian murid adalah berkait rapat dengan sikap mereka terhadap mata pelajaran terbabit. Menurut Laura (2011), keupayaan murid untuk membanding beza tentang sesuatu perkara meningkat sebanyak 69 peratus selepas murid menggunakan peta pemikiran dalam proses pembelajaran. Berdasarkan kajian lepas ini, guru dapat menjalankan PdP KOMSAS Bahasa Melayu dengan lebih berkesan melalui penggunaan peta pemikiran *i-Think*. Penguasaan murid dalam aspek sastera seperti tema, persoalan, nilai, pengajaran, perbandingan antara watak dan perwatakan dapat dikuasai dengan lebih berkesan dan mereka dapat memahaminya dengan lebih mudah. Sebagai contoh, apabila guru menggunakan peta bulatan dalam pengajaran nilai dan pengajaran, murid dapat mendefinisikan sesuatu mengikut konteks dengan lebih tepat. Penerangan tentang contoh huraian bagi nilai dan pengajaran juga dapat diterangkan dengan lebih jelas dengan penggunaan peta buih. Oleh itu, kesesuaian penggunaan lapan peta pemikiran *i-Think* perlu dilakukan dengan kreatif oleh guru mengikut kesesuaian tajuk yang dikaji kerana setiap peta pemikiran *i-Think* mempunyai fungsinya yang tersendiri. Penggunaan peta pemikiran *i-Think* yang berkesan dapat meningkatkan pemahaman murid dalam PdP KOMSAS Bahasa Melayu dan dapat mengubah tingkah laku murid menjadi lebih positif.

Kesimpulannya, penggunaan peta pemikiran *i-Think* dalam pembelajaran KOMSAS Bahasa Melayu merupakan salah satu alat berfikir yang boleh digunakan oleh para guru dan murid-murid agar pembelajaran menjadi lebih bermakna sekali gus dapat mencapai kecemerlangan akademik. Penyusunan kandungan pelajaran dapat dilakukan secara menyeluruh kerana struktur keseluruhan tajuk dapat dilihat dengan mudah.

PERNYATAAN MASALAH

Masalah kurangnya minat murid terhadap karya sastera menyebabkan KOMSAS dalam Bahasa Melayu kurang mendapat penerimaan murid terutama sekali bagi murid bukan Melayu. Masalah ini telah dikenal pasti melalui kajian oleh Abdul Rasid (2001) terhadap sekumpulan murid yang berbangsa Cina di Negeri Sembilan. Dapatan kajian beliau menunjukkan hampir 70% daripada responden mengatakan bahawa mereka tidak memahami isi pelajaran yang disampaikan oleh guru di dalam bilik darjah. Oleh sebab itu, mereka tidak berminat akan pembelajaran KOMSAS di sekolah walaupun mata pelajaran KOMSAS Bahasa Melayu merupakan mata pelajaran yang wajib dipelajari oleh semua murid. Kajian yang dilakukan oleh Jumaadi (2007), juga mengukuhkan lagi permasalahan ini, iaitu sebanyak 60.8 peratus murid menunjukkan sikap tidak minat teks KOMSAS. Pembelajaran yang tidak aktif merupakan salah satu penyebab murid tidak minat pembelajaran KOMSAS di dalam bilik darjah. Suasana PdP yang tidak seronok dan hambar menyebabkan murid pasif di dalam bilik darjah. Penyataan ini disokong melalui kajian oleh Abdul Rasid, Shamsudin dan Norzila (2011). Bagi murid, mata pelajaran sastera tidak membawa manfaat kepada mereka dan menyebabkan mereka tidak berminat untuk mempelajari karya sastera. Peruntukan masa yang panjang untuk membaca bahan sastera menambahkan lagi alasan mereka mengenyepikan pembelajaran KOMSAS.

Perkara ini juga dinyatakan oleh Ismail (2006), masalah dalam pengajaran wujud apabila guru tidak memberi penekanan kepada unsur pemetaan minda dalam sesuatu kaedah. Akibatnya murid tidak bersedia dalam pembelajaran. Seterusnya, dengan berdasarkan kajian Abd. Aziz (2007), pengajaran konvensional masih menjadi amalan di dalam kelas. Para guru menggunakan kaedah syarahan dengan merujuk buku teks, nota dan buku latihan topikal. Keadaan ini menjadikan proses PdP tidak menarik dan murid tidak memberi tumpuan dalam pengajaran.. Oleh itu, penggunaan peta pemikiran *i-Think* oleh guru dan murid dalam PdP, dapat meningkatkan pemahaman KOMSAS Bahasa Melayu. Kementerian Pendidikan Malaysia (2012), menyatakan penggunaan peta pemikiran *i-Think* melibatkan lapan proses pemikiran yang dapat menggalakkan murid membuat definisi mengikut konteks, membuat penerangan menggunakan kata, membanding beza, membuat pengelasan, membuat hubungan seluruh bahagian, membuat turutan, menyatakan sebab dan akibat serta membuat analogi.

Kajian yang dilakukan oleh Zaidatul Akmaliah (2005) pula, membuktikan kejayaan seseorang murid adalah diukur dengan berdasarkan kecemerlangan mereka dalam akademik, iaitu penilaian dibuat mengikut skor yang diperoleh dalam peperiksaan awam. Proses pengajaran dan pembelajaran yang diterima oleh murid-murid hanya berorientasikan peperiksaan tanpa

penerokaan ilmu yang lebih mendalam. Berdasarkan kajian Chew Fong Peng (2007), membuktikan bahawa pengajaran guru lebih tertumpu kepada pendekatan struktural dengan menganalisis aspek sastera seperti tema, persoalan, gaya bahasa, latar dan perwatakan. Oleh itu, pendekatan lapan peta pemikiran *i-Think* dapat meningkatkan keputusan peperiksaan dan meningkatkan pemahaman serta KBAT dalam kalangan murid. Kajian yang dilakukan oleh pengkaji sendiri telah membuktikan bahawa analisis menunjukkan perbezaan perolehan markah dalam pemahaman KOMSAS antara murid dari Kumpulan Kawalan dengan Kumpulan Eksperimen. Kumpulan Eksperimen yang didedahkan dengan pengajaran menggunakan peta pemikiran *i-Think* telah mencatatkan keputusan yang lebih tinggi berbanding Kumpulan Kawalan yang menggunakan pengajaran tradisional.

Dapatan ujian pasca menunjukkan hanya seorang murid dari Kumpulan Kawalan yang memperoleh markah antara 1 hingga 9, manakala dalam Kumpulan Eksperimen tiada murid yang memperoleh markah antara 1 hingga 9. Seterusnya kelompok markah antara 10 hingga 18 dan 19 hingga 27 tiada menunjukkan perbezaan yang ketara antara Kumpulan Kawalan dan Kumpulan Eksperimen kerana bilangannya hampir sama. Namun, kita dapat lihat pencapaian murid dari Kumpulan Eksperimen adalah lebih baik berbanding Kumpulan Kawalan kerana terdapat dua orang murid yang memperoleh markah dalam kelompok 28 hingga 36. Kesimpulannya, penggunaan peta pemikiran *i-Think* mempunyai hubungan yang signifikan dengan pencapaian murid dalam pemahaman KOMSAS.

Permasalahan di atas, membuktikan bahawa sistem pendidikan di Malaysia lebih berorientasikan peperiksaan semata-mata tanpa menekankan pemikiran kognitif yang tinggi. Murid lebih banyak menghafal tanpa memahami sesuatu konsep dengan mendalam. Keadaan ini juga menyebabkan murid-murid hilang minat terhadap pembelajaran KOMSAS dan mereka mempelajari teks sastera hanya untuk lulus dalam peperiksaan sahaja. Hal ini dibuktikan melalui kajian yang dilakukan Zamri dan Nur Aisyah (2011). Kajian mereka menunjukkan murid hanya belajar KOMSAS hanya untuk lulus dalam peperiksaan. Implikasinya kita gagal untuk membentuk individu yang mempunyai keupayaan berfikir secara kreatif dan tidak boleh menghasilkan ciptaan karya mereka sendiri.

OBJEKTIF KAJIAN

Objektif kajian yang dijalankan adalah untuk mengenal pasti keberkesanan penggunaan lapan peta pemikiran *i-Think* dalam pemahaman KOMSAS bagi murid Tingkatan Empat. Kajian secara terperinci adalah untuk mencapai dua objektif khusus, iaitu:

1. Mengetahui perbezaan yang signifikan antara prestasi praujian dengan pascaujian bagi Kumpulan

- Eksperimen dan Kumpulan Kawalan dalam pemahaman KOMSAS Bahasa Melayu.
2. Mengenal pasti perbezaan yang signifikan antara prestasi praujian dengan pascaujian dengan menggunakan peta pemikiran *i-Think* bagi Kumpulan Eksperimen dan Kumpulan Kawalan dalam pemahaman KOMSAS Bahasa Melayu.

HIPOTESIS KAJIAN

Terdapat empat hipotesis alternatif yang digunakan oleh pengkaji dalam kajian ini. Berikut merupakan hipotesis-hipotesis kajian, iaitu:

- H_a1: Terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor antara praujian pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan.
- H_a2: Terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor antara pascaujian pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan.
- H_a3: Terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor praujian dan pascaujian pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen yang menggunakan peta pemikiran *i-Think*.
- H_a4: Terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor praujian dan pascaujian pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Kawalan yang tidak menggunakan peta pemikiran *i-Think*.

METODOLOGI

REKA BENTUK KAJIAN

Pengkaji menggunakan kaedah kuasi eksperimen kerana sampel dipilih bukan secara rawak bagi kedua-dua kumpulan, iaitu Kumpulan Kawalan dan Kumpulan Eksperimen. Campbell dan Stanley (1963), menyatakan bahawa pemilihan sampel secara rawak tidak dapat dilakukan apabila menjalankan reka bentuk kuasi eksperimen kerana masalah ketidaksesuaian keadaan. Penempatan murid di dalam bilik darjah telah dilakukan oleh pihak sekolah mengikut keputusan peperiksaan akhir tahun dan kelas mereka dipilih dalam kajian ini. Kedua-dua sampel ini menunjukkan tahap pencapaian yang hampir sama. Kekangan masa dan tempat juga merupakan salah satu faktor pemilihan sampel tidak dapat dilakukan secara rawak. Kajian ini dijalankan selama lapan minggu sahaja. Oleh itu, pengkaji menggunakan keputusan markah dalam peperiksaan pertengahan tahun bagi mata pelajaran Bahasa Melayu yang merangkumi bahagian KOMSAS. Jadual 1 mewakili reka bentuk kajian kuasi eksperimen.

JADUAL 1. Reka bentuk kajian kuasi eksperimen

Kumpulan	Sebelum	Semasa	Selepas
Kumpulan Eksperimen	Praujian	X1- X8	Pascaujian
Kumpulan Kawalan	Praujian	Y1- Y8	Pascaujian

X1-X8: Eksperimen (Lapan kali pengajaran menggunakan peta pemikiran *i-Think*)

Y1-Y8: Pengajaran Kaedah Tradisional (Lapan kali pengajaran)

Sumber: Chua Yan Piaw (2006)

Pengkaji telah menjalankan kajiannya di Sekolah Menengah Kebangsaan Seri Indah. Terdapat dua kumpulan yang terlibat dalam eksperimen ini, iaitu kumpulan murid yang didedahkan dengan kaedah *i-Think* dalam PdP KOMSAS yang dikenali sebagai Kumpulan Eksperimen (KE) dan kumpulan murid yang mengikuti sesi PdP KOMSAS secara tradisional juga dikenali sebagai Kumpulan Kawalan (KK). Sebelum memulakan kajian ini, pengkaji memberikan praujian kepada kedua-dua kumpulan ini. Setelah tamat kajian ini, kedua-dua kumpulan ini diberikan pascaujian bagi melihat perbezaan antara sebelum dan selepas kajian dijalankan. Pengkaji ialah guru mata pelajaran bagi kedua-dua kelas tersebut. Hal ini secara tidak langsung dapat mengurangkan ralat dalam usaha menyiapkan kajian ini. Jangka masa menyiapkan kajian ini adalah sebanyak lapan minggu sahaja.

Kajian ini menggunakan kaedah kuantitatif, iaitu melibatkan praujian dan pascaujian. Sebanyak dua ujian dijalankan, iaitu praujian dan pascaujian diberikan kepada murid-murid bagi memperoleh keputusan yang tepat dan menyeluruh. Sebanyak dua kumpulan yang terlibat dalam kajian ini, iaitu Kumpulan Eksperimen yang didedahkan dengan penggunaan lapan peta pemikiran *i-Think* dalam pengajaran KOMSAS. Lapan peta pemikiran *i-Think* yang digunakan dalam PdP KOMSAS Bahasa Melayu adalah berbentuk grafik dan memudahkan murid untuk memahaminya. Bagi Kumpulan Kawalan pula, guru menggunakan pengajaran secara tradisional seperti penerangan dengan menggunakan papan tulis iaitu murid mendengar dan menyalin nota sahaja. Azizi et al. (2007) menyatakan bahawa pengajaran dalam bentuk biasa atau perubahan dalam sesi pengajaran akan diterima oleh Kumpulan Kawalan, manakala bagi Kumpulan Eksperimen, mereka akan menjalani sesi PdP yang baharu dan berbeza daripada biasa. Kedua-dua kumpulan ini menjalani praujian dan pascaujian sebelum dan selepas kajian dijalankan.

Pemilihan sampel bagi Kumpulan Eksperimen dan Kumpulan Kawalan ini adalah secara tidak rawak. Oleh itu, pengkaji telah menggunakan markah dalam peperiksaan pertengahan tahun bagi mata pelajaran Bahasa Melayu. Keputusan pencapaian bagi kedua-dua kumpulan adalah hampir sama. Pengkaji telah memilih reka bentuk kuasi eksperimen untuk melihat dan mengenal pasti perbezaan

pencapaian murid dalam pembelajaran pemahaman KOMSAS bagi kedua-dua kumpulan. Eksperimen ini dijalankan untuk menentukan keberkesanan penggunaan peta pemikiran *i-Think* dalam meningkatkan pemahaman murid terhadap bahan KOMSAS. Dalam erti kata yang lain murid boleh mengenal pasti watak, perwatakan, persoalan dan sebagainya. Hal ini memudahkan murid untuk menjawab soalan KOMSAS dengan menggunakan lapan peta pemikiran *i-Think*. Murid menggunakan lapan peta pemikiran *i-Think* mengikut kesesuaiannya. Lapan peta pemikiran tersebut ialah peta bulatan, peta buih, peta buih berganda, peta pokok, peta dakap, peta alir, peta pelbagai alir dan peta titi.

POPULASI DAN SAMPEL KAJIAN

Kajian ini melibatkan murid tingkatan 4 di sebuah sekolah menengah kebangsaan, Serdang, Selangor. Pemilihan sekolah ini dibuat bagi memudahkan pengkaji menjalankan kajiannya. Pihak sekolah sentiasa memberikan kerjasama dan bantuan. Sebanyak 60 orang murid yang terlibat dalam kajian ini. Kumpulan Eksperimen diajar dengan menggunakan peta pemikiran *i-Think*, manakala Kumpulan Kawalan diajarkan dengan kaedah pengajaran tradisional. Kedua-dua kumpulan diberi dua ujian, iaitu praujian sebelum sesi eksperimen dijalankan dan pascaujian selepas menjalani kajian ini. Murid dalam Kumpulan Kawalan dan Kumpulan Eksperimen tidak menyedari mereka ialah subjek kajian.

Pengkaji telah memilih dua kumpulan murid daripada dua buah kelas tingkatan 4 yang berprestasi rendah dan berprestasi sederhana. Responden terdiri daripada murid lelaki dan perempuan pelbagai kaum, iaitu Melayu, Cina dan India. Keputusan bagi mata pelajaran Bahasa Melayu mereka juga adalah hampir sama. Dengan berdasarkan keputusan peperiksaan pertengahan tahun. Kumpulan sampel yang dipilih adalah secara tidak rawak, manakala responden telah dibahagikan kepada dua kumpulan, iaitu Kumpulan Eksperimen yang terdiri daripada 30 orang murid dan Kumpulan Kawalan juga terdiri daripada 30 orang murid. Bilangan murid lelaki bagi Kumpulan Eksperimen ialah 10 orang, manakala bilangan murid perempuan ialah 20 orang. Bagi Kumpulan Kawalan pula bilangan murid lelaki ialah 24 orang, manakala bilangan murid perempuan ialah enam orang. Secara keseluruhan, jumlah murid lelaki yang terlibat dalam kajian ini ialah 34 orang dan bilangan murid perempuan pula ialah 26 orang.

INSTRUMEN KAJIAN

Bagi tujuan untuk mendapatkan data penilaian pencapaian murid dalam penulisan pemahaman KOMSAS, pengkaji telah menyediakan instrumen kajian yang terdiri daripada soalan praujian dan soalan pascaujian. Pengkaji telah membina soalan praujian dan pascaujian yang berbentuk soalan esei. Jadual penentu Ujian (JPU) digunakan oleh

pengkaji dalam membina soalan praujian dan soalan pascaujian. Sebanyak enam soalan yang dikemukakan dan perlu dijawab dalam jangka masa 70 minit. Markah yang diperuntukkan adalah sebanyak 45 markah. Instrumen ini penting bagi memastikan objektif kajian dapat dicapai. Pengkaji menggunakan Rancangan Pelajaran Harian (RPH), satu set soalan praujian dan satu set soalan pascaujian sebagai alat instrumen dan disemak oleh guru mengikut skema pemarkahan yang telah ditetapkan.

DAPATAN KAJIAN

H_a1: Terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor antara praujian pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan.

Dengan berpandukan Jadual 2, menunjukkan analisis praujian skor min bagi pemahaman KOMSAS Kumpulan Eksperimen dan Kumpulan Kawalan menunjukkan bahawa skor min bagi Kumpulan Kawalan ialah 12.6667 dan sisihan piawai ialah 4.02863, manakala skor min pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen ialah 12.5667 dan sisihan piawai ialah 3.80275. Jika dilihat pada ujian-t terhadap skor markah praujian, pengkaji mendapati tidak terdapat perbezaan yang signifikan tahap pencapaian pemahaman KOMSAS antara Kumpulan Kawalan dengan Kumpulan Eksperimen, $t(58) = -0.099$ dan $p = 0.922$ (signifikan jika $p < 0.05$). Perbezaan skor min antara Kumpulan Kawalan dengan Kumpulan Eksperimen ialah 0.100. Dengan berdasarkan dapatan yang diperolehi ini, hipotesis H_a1 yang menyatakan bahawa terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor antara praujian pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan ditolak. Keputusan ini menunjukkan tahap penguasaan murid dalam pemahaman KOMSAS adalah setara.

JADUAL 2. Min dan sisihan piawai praujian antara Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan

Kumpulan	Min	Beza Min	Sisihan Piawai	Nilat t	p
Ekperimen	12.5667	0.100	3.80275	-0.099	0.922
Kawalan	12.6667	4.02863			

$p > 0.05$

H_a2 :Terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor antara pascaujian pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan.

Dengan berpandukan Jadual 3, menunjukkan bahawa skor min pascaujian pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Kawalan ialah 15.5667 dan sisihan piawai ialah 4.14964,

manakala skor min pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen ialah 18.2333 dan sisihan piawai ialah 5.22384. Jika dilihat pada ujian-t terhadap skor markah pascaujian, pengkaji mendapati terdapat perbezaan yang signifikan antara tahap pencapaian pemahaman KOMSAS Kumpulan Kawalan dengan Kumpulan Eksperimen, $t(58) = 2.189$ dan $p = 0.033$ (signifikan jika $p < 0.05$). Perbezaan skor min antara Kumpulan Kawalan dengan Kumpulan Eksperimen ialah 2.6666. Hasil daripada dapatan ini, pengkaji menerima hipotesis H_{a2} yang menyatakan bahawa terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor antara pascaujian pemahaman KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan.

JADUAL 3. Min dan sisihan piawai pascaujian antara Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan

Kumpulan	Min	Beza	Sisihan Piawai	Nilat t	p
Ekperimen	18.2333	2.6666	5.22384	2.189	0.033
Kawalan	15.5667	4.14964			

$p < 0.05$

Dengan berdasarkan Jadual 2 dan Jadual 3 jelas menunjukkan bahawa perbezaan skor min dalam pascaujian antara kedua-dua kumpulan. Pengajaran yang menggunakan kaedah tradisional tidak banyak membantu untuk meningkatkan perolehan markah oleh murid daripada Kumpulan Kawalan.

JADUAL 4. Taburan markah pemahaman KOMSAS antara Kumpulan Kawalan dengan Kumpulan Eksperimen bagi praujian dan pascaujian

Markah (45/45)	Prauajian		Pascaujian	
	KK	KE	KK	KE
37 – 45	0	0	0	0
28 – 36	0	0	0	2
19 – 27	3	3	6	7
10 – 18	20	19	23	21
1 – 9	7	8	1	0

Dengan berdasarkan Jadual 4, analisis menunjukkan perbezaan perolehan markah dalam pemahaman KOMSAS antara Kumpulan Kawalan dengan Kumpulan Eksperimen. Kumpulan Eksperimen yang didedahkan dengan pengajaran menggunakan peta pemikiran *i-Think* telah mencatatkan keputusan yang lebih tinggi berbanding Kumpulan Kawalan yang menggunakan pengajaran tradisional. Dapatan pascaujian menunjukkan hanya seorang murid daripada Kumpulan Kawalan yang memperoleh markah antara 1 hingga 9 manakala dalam Kumpulan Eksperimen tiada murid yang memperoleh

markah antara 1 hingga 9. Seterusnya kelompok markah antara 10 hingga 18 dan 19 hingga 27 tiada menunjukkan perbezaan yang ketara antara Kumpulan Kawalan dengan Kumpulan Eksperimen kerana bilangannya hampir sama. Namun, kita dapat lihat pencapaian murid daripada Kumpulan Eksperimen adalah lebih baik berbanding Kumpulan Kawalan, iaitu terdapat dua orang murid yang memperoleh markah dalam kelompok 28 hingga 36. Kesimpulannya, penggunaan peta pemikiran *i-Think* mempunyai hubungan yang signifikan dengan pencapaian murid dalam pemahaman KOMSAS.

H_{a3} : Terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor praujian dan pascaujian KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen yang menggunakan peta pemikiran *i-Think*

Dengan berpandukan Jadual 5, menunjukkan bahawa praujian skor min pemahaman KOMSAS ialah 12.5667 dan sisihan piawai ialah 3.80275, manakala skor min pemahaman KOMSAS bagi pascaujian ialah 18.2333 dan sisihan piawai ialah 5.22384. Dapatan ini menunjukkan adanya peningkatan dalam skor pascaujian berbanding praujian, iaitu $t(29) = -14.194$ dan $p = 0.000$ (signifikan jika $p < 0.05$). Perbezaan skor min antara praujian dengan pascaujian ialah 5.6666. Dengan berdasarkan dapatan yang diperoleh ini, hipotesis H_{a3} yang menyatakan bahawa bahawa terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor praujian dan pascaujian KOMSAS bagi Kumpulan Eksperimen yang menggunakan peta pemikiran *i-Think* diterima.

JADUAL 5. Min dan sisihan piawai praujian dan pascaujian bagi Kumpulan Eksperimen yang menggunakan peta pemikiran *i-Think*

Ujian	Min	Beza Min	Sisihan Piawai	Nilat t	p
Pra	12.5667		3.80275		
Pasca	18.2333	5.6666	5.22384	-14.194	0.000

$p < 0.05$

Dengan berdasarkan Jadual 6, menunjukkan perbezaan perolehan markah dalam pemahaman KOMSAS antara praujian dengan pascaujian bagi Kumpulan Eksperimen. Dapatan menunjukkan murid dari Kumpulan Eksperimen menunjukkan peningkatan dalam pemahaman KOMSAS selepas didedahkan dengan peta pemikiran *i-Think*. Dapatan pascaujian menunjukkan terdapat dua orang murid yang berjaya memperoleh markah dalam kelompok markah 28 hingga 36 dan tiada seorang pun yang memperoleh markah dalam kelompok markah 1 hingga 9. Bilangan murid yang mendapat markah dalam kelompok 10 hingga 18 meningkat sebanyak 2 orang, manakala dalam kelompok markah 19 hingga

27 juga meningkat bilangannya sebanyak 4 orang. Kesimpulannya, penggunaan peta pemikiran *i-Think* mempunyai hubungan yang signifikan dengan pencapaian murid dalam pemahaman KOMSAS.

JADUAL 6. Taburan markah pemahaman KOMSAS Kumpulan Eksperimen antara praujian dengan pascaujian

Markah (45/45)	Praujian	Pascaujian
	KE	KE
37 – 45	0	0
28 – 36	0	2
19 – 27	3	7
10 – 18	19	21
1 – 9	8	0

H_a4: Terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor praujian dan pascaujian KOMSAS bagi Kumpulan Kawalan yang tidak menggunakan peta pemikiran *i-Think*

Dengan berpandukan Jadual 7, menunjukkan perbezaan skor antara praujian dengan pascaujian bagi Kumpulan Kawalan yang tidak menggunakan peta pemikiran *i-Think*. Dengan berdasarkan Jadual7, skor min praujian bagi Kumpulan Kawalan ialah 12.6667 dan sisihan piawai ialah 4.02863, manakala skor min pascaujian bagi Kumpulan Kawalan ialah 15.5667 dan sisihan piawai ialah 4.14964. Dapatan ini menunjukkan kesan perbezaan yang sangat sedikit, iaitu $t(29) = -7.987$ dan $p = 0.000$ (signifikan jika $p < 0.05$). Perbezaan skor min antara praujian dengan pascaujian ialah 2.9000. Hasil daripada dapatan ini berjaya menerima hipotesis H_a4, iaitu terdapat perbezaan yang signifikan dalam min skor praujian dan pascaujian KOMSAS bagi Kumpulan Kawalan yang tidak menggunakan peta pemikiran *i-Think*.

JADUAL 7. Min dan sisihan piawai praujian dan pascaujian bagi Kumpulan Kawalan yang tidak menggunakan peta pemikiran *i-Think*

Ujian	Min	Beza Min	Sisihan Piawai	Nilat t	P
Pra	12.6667	2.9000	4.02863	-7.987	0.000
Pasca	15.5667	4.14964			

$p < 0.05$

PERBINCANGAN

Pengkaji telah memfokuskan tujuan kajian ini dilakukan adalah untuk mengenal pasti keberkesanan penggunaan peta pemikiran *i-Think* dalam pemahaman KOMSAS murid tingkatan 4. Dapatan daripada analisis data

menunjukkan kesan penggunaan peta pemikiran *i-Think* dalam meningkatkan pemahaman serta membantu meningkatkan perolehan markah dalam ujian pemahaman KOMSAS.

Dapatan yang diperoleh daripada analisis data antara praujian dengan pascaujian Kumpulan Eksperimen jelas membuktikan ada peningkatan prestasi pencapaian murid dalam pemahaman KOMSAS Bahasa Melayu. Peningkatan adalah pada tahap yang sederhana. Dapatan menunjukkan skor dalam pascaujian adalah lebih tinggi berbanding skor dalam praujian iaitu peningkatan min adalah sebanyak 5.6666. Hal ini membuktikan penggunaan peta pemikiran berjaya meningkatkan kefahaman murid dalam pembelajaran KOMSAS dan meningkatkan KBAT dalam kalangan murid Tingkatan Empat. Oleh itu, soalan yang diuji mampu dijawab oleh mereka walaupun pada tahap yang sederhana.

Dapatan ini juga disokong oleh Shahabuddin, Mahani dan Ramlah (2007), menyatakan bahawa penggunaan peta minda memudahkan seseorang untuk merangka sesuatu, membuat catatan, merangka aktiviti dan mengingati peristiwa yang dialami. Murid juga lebih bersikap positif terhadap pembelajaran. Hal ini terbukti dengan penggunaan peta pemikiran *i-Think* dalam pengajaran di dalam bilik darjah terhadap murid-murid dan menampakkan perubahan sikap yang positif walaupun dilaksanakan dalam jangka masa yang pendek. Menurut Khan (2006), penggunaan peta minda sebagai alat berfikir dalam kalangan murid dapat mewujudkan persekitaran yang bernilai global, interaktif, demokratif dan berkebolehan menggalakkan murid untuk berfikir dalam meningkatkan prestasi pencapaian mereka. Dalam konteks ini, peta minda yang digunakan dalam proses PdP mampu menarik minat dan tumpuan murid meneruskan pembelajaran di dalam bilik darjah. Kajian beliau boleh diaplikasikan oleh guru dalam pengajaran KOMSAS Bahasa Melayu di dalam bilik darjah.

Pengkaji juga telah membuat perbandingan data antara Kumpulan Eksperimen dengan Kumpulan Kawalan dalam pascaujian. Dapatan menunjukkan skor yang diperoleh daripada Kumpulan Eksperimen adalah lebih tinggi daripada Kumpulan Kawalan iaitu perbezaan min sebanyak 2.6666. Dapatan ini jelas membuktikan keberkesanan peta pemikiran *i-Think* dalam pembelajaran. Walaupun peningkatannya adalah pada tahap yang sederhana namun murid menunjukkan perubahan tingkah laku yang positif. Guru menekankan pembelajaran yang berpusatkan murid yang mana murid boleh mengemukakan idea sendiri dan menggunakan pengalaman konkrit dalam membantu murid untuk belajar bahasa. Jelaslah teori kognitif ini merupakan asas penting dalam meningkatkan pemahaman murid dalam pembelajaran KOMSAS Bahasa Melayu. Dapatan ini dikukuhkan dengan kajian oleh Anita (2009), menyatakan bahawa terdapat perbezaan yang amat ketara dari aspek sikap dengan pencapaian murid. Kajian beliau yang menggunakan pengajaran pembelajaran koperatif

menunjukkan keputusan yang positif, iaitu pencapaian dan sikap murid dapat diubah dengan aktiviti mengubah kaedah pembelajaran yang selalu digunakan oleh murid. Penggunaan peta pemikiran *i-Think* sebagai alat berfikir adalah amat penting dalam PdP KOMSAS. Menurut kajian Asma (2005) yang menggunakan peta minda dalam proses PdP terhadap 30 orang murid tahun 4 Arif di Sekolah Kebangsaan Jelempek jelas menunjukkan bahawa murid yang didedahkan dengan penggunaan peta minda memperoleh peningkatan dalam pascaujian menjadi 40 peratus berbanding praujian sebanyak 7 peratus sahaja. Menurut Buzan (2003) pula, penggunaan peta minda boleh diaplikasikan dalam pelbagai bentuk dan boleh diaplikasikan dalam pembelajaran. Melalui penggunaan peta minda, kita dapat meningkatkan tahap pencapaian murid dalam pembelajaran.

Seterusnya, pengkaji turut melihat dapatan yang diperoleh daripada praujian dengan pasca bagi kumpulan Kawalan. Analisis yang dibuat menunjukkan skor praujian dan pascaujian yang dianalisis daripada Kumpulan Kawalan mencatatkan peningkatan yang sedikit sahaja iaitu perbezaan min sebanyak 2.9000. Hal ini bermakna, prestasi murid daripada Kumpulan Kawalan yang menggunakan kaedah tradisional dalam pengajaran KOMSAS tidak berjaya meningkatkan pencapaian mereka pada tahap yang lebih tinggi. Kurangnya motivasi dan kesediaan murid dalam pembelajaran menyebabkan murid berasa bosan dan tidak berminat untuk mempelajari KOMSAS. Kajian Ismail (2006), menjelaskan faktor pemetaan minda dalam sesuatu teknik yang tidak diberi penekanan akan menjejaskan kesediaan murid untuk belajar. Faktor ini menyebabkan murid tidak berminat untuk mempelajari sesuatu topik kerana mereka tidak bersedia. Secara tidak langsung, keadaan ini menjejaskan tahap pemahaman mereka. Oleh itu, penggunaan kaedah peta minda interaktif perlu diperkenalkan mengikut kesesuaian murid dalam pengajaran bahasa. Menurut Adenan (2009) yang menjalankan kajian tentang penggunaan peta minda interaktif dalam penulisan cerita harus menyatakan bahawa kaedah ini perlu diperluaskan agar PdP secara global dapat dilakukan. Melalui penggunaan peta minda, murid dapat menyelesaikan sesuatu masalah pembelajaran dengan mudah.

KESIMPULAN

Hasil kajian dan analisis data yang telah diperoleh melalui kajian ini, pengkaji dapat membuktikan bahawa penggunaan peta pemikiran *i-Think* berjaya meningkatkan kefahaman murid dalam pembelajaran KOMSAS dan meningkatkan KBAT dalam kalangan murid tingkatan 4. Oleh itu, soalan yang diuji mampu dijawab oleh mereka walaupun pada tahap yang sederhana. Galakan daripada guru, murid bermotivasi untuk belajar bersungguh-sungguh dan menjadikan pembelajaran sesuatu yang seronok. Oleh itu, motivasi boleh meningkatkan minat

mereka untuk mempelajari sesuatu yang baharu dengan penggunaan peta pemikiran *i-Think* dalam pembelajaran pemahaman KOMSAS.

Penggunaan peta pemikiran *i-Think* dalam kalangan murid juga membantu meningkatkan pemahaman mereka dalam pembelajaran KOMSAS. Peningkatan penguasaan murid dalam pembelajaran KOMSAS Bahasa Melayu dalam kajian ini, telah menunjukkan keberkesanan penggunaan peta pemikiran *i-Think* dalam PdP. Penggunaan peta pemikiran ini amat digalakkan dalam proses PdP di dalam bilik darjah kerana penyampaian isi pelajaran oleh guru dapat disampaikan dengan mudah dan tidak membosankan murid. Catatan nota juga dapat dilakukan dengan mudah serta meningkatkan tahap pemahaman dan daya ingatan murid terhadap pelajaran. Murid juga lebih bersikap positif terhadap pembelajaran.

Pembelajaran yang menggunakan lakaran gambar atau susunan perkataan akan memudahkan murid untuk mempelajarinya dengan cepat apabila dilaksanakan dalam bentuk kumpulan. Dengan menggunakan peta pemikiran *i-Think* dalam pembelajaran pemahaman KOMSAS maka, murid dapat meningkatkan peratusan mereka dalam ujian. Sehubungan itu, para pendidik haruslah kreatif dan mempunyai kaedah pengajaran yang menarik dan berkesan. Oleh itu, pengenalan peta pemikiran *i-Think* dalam pengajaran KOMSAS dapat memartabatkan bahasa Melayu dan sastera di peringkat yang lebih tinggi. Penggunaan peta pemikiran *i-Think* juga, dapat meningkatkan pemahaman murid, mengorganisasi pemikiran dan dapat mencetuskan idea yang baharu dan bernas.

RUJUKAN

- Abd. Aziz Abd. Talib. 2007. *Pedagogi Bahasa Melayu: Prinsip, Kaedah dan Kaedah*. Edisi 4. Kuala Lumpur: Utusan Publications dan Distributors Sdn. Bhd.
- Abdul Rasid Jamian. 2001. Pengajaran dan pembelajaran Bahasa Melayu: Masalah dalam kalangan pelajar bukan Melayu. *Jurnal Bahasa* 1(4): 445-465.
- Abdul Rasid Jamian, Shamsudin Othman & Norzila Md. Yusof. 2011. Keberkesanan cerpen dalam mempertingkatkan prestasi penulisan karangan Bahasa Melayu dalam kalangan murid. *Jurnal Pendidikan Bahasa Melayu* 1(2): 45-57.
- Adenan Ayob. 2009. Kesan penggunaan peta minda interaktif dalam penulisan cerita. Kertas kerja Seminar Bahasa dan Budaya Mewujudkan dan Memupuk Masyarakat Global. Palm Garden Hotel, IOI Resort Putrajaya.
- Anita Hassan. 2009. Kesan pembelajaran koperatif sikap dan pencapaian pelajar dalam mata pelajaran Sejarah. *Prosiding Seminar Kebangsaan Isu-isu Pendidikan Negara Ketiga: Dasar dan Pelaksanaan*, 117-120. Anjuran Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Asma Ishak. 2005. Meningkatkan kemahiran mencatat isi-isi penting di kalangan murid tahun 4 dengan menggunakan peta minda. *Jurnal Kajian Tindakan Guru Institut Perguruan Perlis*: 133-145.
- Azizi Yahaya, Shahrin Hashim, Jamaludin Ramli, Yusuf Boon & Abdul Rahim Hamdan. 2007. *Menguasai Penyelidikan*

- dalam Pendidikan: Teori, Analisis dan Interpretasi Data. Batu Caves: PTS Professional Publishing Sdn. Bhd.
- Buzan, T. 2003. *Mind Maps for Kids: The Shortcut to Success at School*. London: Thorsons.
- Campbell, D.T. & Stanley, J.C. 1963. *Experimental and Quasi-experimental Designs for Research*. Chicago: Rand Mac Nally and Company.
- Chew Fong Peng. 2007. *Masyarakat Berbilang Kaum dalam Sastera Kebangsaan di Malaysia: Kajian Deskriptif dan Empirikal*. Bandung: Penerbit Universitas Pendidikan Indonesia.
- Hyerle, D. & Yeager, C. 2007. *Thinking Maps: A Language for Learning*. New Jersey: Thinking Maps, Inc.
- Ismail Zin. 2006. *Aplikasi Multimedia dalam Pendidikan*. Kuala Lumpur: Utusan Publications dan Distributors.
- Kementerian Pendidikan Malaysia. 2012. *Draf Buku i-Think*. Putrajaya: Bahagian Pembangunan Kurikulum. Putrajaya: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Khan, B.H. (Editor). 2006. *Web-based instruction*. New Jersey: Educational Technology Publications.
- Laura, A.W. 2011. *The effect of thinking maps on students' higher order thinking skills*. California: California State University and Northridge University.
- Muhamad Sidek Said & Ahamad Rahim. 2012. Transformasi pengajaran dan pembelajaran inovatif melalui *thinking maps*. Kertas kerja Seminar Penyelidikan Pendidikan Antarabangsa Malaysia-Indonesia (Malindo). Anjuran IPG Kampus Ilmu Khas, Kuala Lumpur, 4-6 Okt 2012.
- Shahbudin Hashim, Mahani Razali & Ramlah Jantan. 2007. *Psikologi Pendidikan*. Kuala Lumpur: PTS Professional.
- Zaidatul Akmaliah Lope. 2005. *Memperkasakan Pendidikan Pelajar Berisiko*. Serdang: Universiti Putra Malaysia.
- Zamri Mahamod & Nur Aisyah Mohamad Noor. 2011. Persepsi guru tentang penggunaan aplikasi multimedia dalam pengajaran komponen sastera Bahasa Melayu. *GEMA Online Journal of Language Studies* 11(3): 163-177.
- Abdul Rasid Jamian*, Martini Misdon & Azhar Md. Sabil
Jabatan Pendidikan Bahasa dan Kemanusiaan
Fakulti Pengajian Pendidikan
Universiti Putra Malaysia
43400 Serdang Selangor.
- Pengarang untuk surat-menyurat,
e-mel: arasid@putra.eupm.edu.my
- Diserahkan: 4 Januari 2016
Diterima: 5 Mei 2016